

LIJST 8

Verkiezingsprogramma

Provinciale Staten 2019-2023

Iedereen
doet mee
Waardevol⁺

ChristenUnie

Zeeland

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Inleiding	3
1.1 Resultaten	3
1.2 Onze missie	3
1.3 Onze kernwaarden	3
1.4 De toekomst van Zeeland	4
Ruimte en water	6
2.1 Ruimtelijk Beleid	6
2.2 Water	7
Natuur en landbouw	9
3.1 Volhoudbare landbouw	9
3.2 Robuuste natuur	10
3.3 Faunabeheer en jacht	11
3.4 Glastuinbouw	12
Energie en klimaat	13
Mens en samenleving	18
5.1 Leefbaarheid	18
5.2 Economie	119
5.3 Mobiliteit	21
5.4 Cultuur	22
5.5 Zorg en Welzijn	24
5.6 Sport	25
5.7 Vluchtelingen	26

Bestuur en middelen / geld	27
6.1 Verschillende overheidslagen, één missie.....	27
6.2 Taakopvatting.....	27
6.3 Bestuursstijl.....	28
6.4 Financiën	29

Inleiding

In de politiek gaat het voor ons. Over mensen. Over u en over mij. Over onze ouders, onze kinderen, onze bureaus. De leerkracht op de school, onze werkgever en onze werknemers. Politiek gaat ook over de leefomgeving van mensen. Over wonen, over recreëren, over landschap, groen en water. Ook over reizen met auto of openbaar vervoer, cultuur, musea en kerken.

1.1 Resultaten

In de afgelopen vier jaar heeft de ChristenUnie in de Provinciale Staten gewerkt aan het bestuur van de provincie Zeeland. We zijn dankbaar voor het werk dat we hebben mogen doen. En voor de zegen die we op ons werk hebben gekregen.

De ChristenUnie heeft met succes gewerkt aan voor iedereen toegankelijk openbaar vervoer, het op peil houden van sterke regionale nieuwsvoorziening, actieve stimulering van (sociaal) ondernemerschap, soortenrijke natuurgebieden en voor eerlijke vergoeding van faunaschade voor boeren.

Om het provinciaal bestuur te versterken hebben de ChristenUnie Statenleden actief deelgenomen in - nieuw ingestelde - commissies voor financiën, dual werk en voor integriteit.

1.2 Onze missie

De ChristenUnie is een politieke partij die zich baseert op de Bijbel en werkt aan een wereld die eerlijk is en leefbaar blijft, ook voor onze kinderen. Vindt alle mensen van evenveel waarde. Zet zich in voor een samenleving waarin mensen zorgen voor elkaar. De ChristenUnie komt op voor hen die niet voor zichzelf op kunnen komen en zorgt goed voor de natuur die we van God hebben gekregen. Mede op deze manier geven we invulling aan ons geloof.

1.3 Onze kernwaarden

Wij geloven dat God mensen tot bloei laat komen in relaties, als mensen samenwerken en voor elkaar zorgen. Deze dienstbare samenleving vraagt een betrokken, maar ook een bescheiden overheid. De ChristenUnie wil een overheid die er op gericht is dat mensen hun talenten kunnen ontwikkelen en in vrijheid verantwoordelijkheden kunnen nemen. God maakt mensen verantwoordelijk door ze vrijheid te geven. Het is volgens ons de taak van de overheid om deze vrijheid te beschermen en te respecteren. Alle mensen hebben het recht om in vrijheid hun geloof en overtuiging te delen, met elkaar, met hun kinderen en in de samenleving.

Alle leven is Gods waardevolle gift. Daarom zetten wij ons in voor duurzame ontwikkeling van en een zorgvuldige omgang met heel Zijn schepping. Wij zetten ons in voor de waardigheid en de rechten van alle mensen: krachtig of kwetsbaar, geboren of ongeboren, nabij of veraf.

Onze missie en onze kernwaarden vormen het fundament voor alle keuzes die we maken. Daar mag u ons aan houden¹. In dit verkiezingsprogramma beschrijven wij hoe we dit concreet willen maken in de komende vier jaar.

1.4 De toekomst van Zeeland

Wij zijn trots op Zeeland! Trots op de prachtige natuur in onze provincie. Trots omdat er elke dag tienduizenden vrijwilligers klaarstaan om anderen te helpen. Trots op die duizenden ondernemers die onze economie en werkgelegenheid willen versterken. Maar we maken ons ook zorgen. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen, ongeacht achtergrond, afkomst of handicap, volwaardig mee kan doen in onze maatschappij? Hoe zorgen we voor voldoende werknemers, bij het grote aanbod aan werk, ook voor de volgende generatie? Doen we wel genoeg om onze aarde te beschermen?

Denkend aan de toekomst van Zeeland hebben we de volgende intenties:

- De ChristenUnie wil zich inzetten om Zeeland toekomstbestendig te maken: wij willen opkomen voor mensen die niet voor zichzelf op kunnen komen. Wij willen de mooie natuur in Zeeland beschermen en vrijwilligers een zetje in de rug geven.
- Dat Zeeland veel meer is dan een prachtige toeristische bestemming is buiten Zeeland vaak nog onbekend. We willen Zeeland profileren als aantrekkelijke woon- en werkprovincie.
- Iedere deelregio stelt, dichtbij de inwoners, een eigen visie op met keuzes die past bij het gebied. Deze is leidend voor verdere ontwikkelingen. Zo zal de Kanaalzone vooral ruimte bieden aan logistiek en industrie en zal de gemeente Schouwen Duiveland meer inzetten op toerisme.
- Het op peil houden van de leefbaarheid in Zeeland. Op basis van feiten moeten we over grenzen van sectoren heen kijken. Dit geldt voor thema's als onderwijs, zorg en het openbaar vervoer. Hier komen we in de volgende hoofdstukken op terug.
- Een belangrijk speerpunt is duurzaamheid. Het is hoog tijd om echt werk te maken van een circulaire economie. Denk aan kringlooplandbouw, uitwisseling van energie en grondstoffen en stimuleren van een breed bewustzijn.
- De zware Zeeuwse industrie kan een belangrijke aandeel leveren in o.a. verduurzaming en CO2-reductie. We zoeken daarvoor aansluiting bij nationaal en

Europees beleid. Het MKB willen we helpen met het maken van plannen om hun bedrijf te verduurzamen.

- Mobiliteit is van belang voor een vitale regio. Wij zetten in op kortere reistijden naar de Randstad en Noord-Brabant. En via nieuwe spitsbusverbindingen willen we eigen onderwijs voor Zeeuwse jongeren optimaal ontsluiten.
- Onze aantrekkelijke economie biedt meer werkgelegenheid dan beschikbaar is. Dit is het moment waarop we iedereen - ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en statushouders - aan het werk willen helpen. Als overheid moeten we daarin het goede voorbeeld geven.
- Het snel groeiende havengebied biedt goede kansen voor ontwikkeling. Wij streven naar een grensoverschrijdende experimenteerregio op regelgeving om onbenut potentieel te realiseren.

Ruimte en water

2.1 Ruimtelijk Beleid

Visie van de ChristenUnie

De provincie heeft een grote verantwoordelijkheid bij de planning en inrichting van onze leefomgeving. Alle keuzes die we maken bij de inrichting van onze ruimte hebben gevolgen voor de toekomst. Wij voelen een grote verantwoordelijkheid om onze ruimte zo in te richten dat we voor toekomstige generaties een goede leefomgeving achter laten. Wij noemen dit *Ruimtelijk Rentmeesterschap*.

In het ruimtelijk beleid van de provincie vinden wij drie zaken van groot belang: duurzaamheid, sociale kwaliteit en ruimtelijke kwaliteit. Dit betekent dat de ChristenUnie liever ziet dat gebouwen worden hergebruikt, dan dat er steeds meer bij wordt gebouwd. Ook kiezen we ervoor om zoveel mogelijk binnenstedelijk te bouwen en zo min mogelijk te bouwen in het groen. We zoeken bij bouwprojecten steeds naar een koppeling met energiebesparing en duurzame energieopwekking.

De inrichting van de openbare ruimte moet aansluiten bij het eigen karakter van landschappen, dorpen en steden. De omgevingsvisie biedt hiervoor het kader. Het is belangrijk dat de inwoners en/of omwonenden worden betrokken bij de te maken keuzes. Zo zorgen we voor lokaal draagvlak en kunnen inwoners, bedrijven en belangenorganisaties zelf een bijdrage leveren aan de plannen.

Naar meer en beter, niet door groei, maar door efficiënter en duurzamer. Om toekomstbestendig te werken voor kind en klimaat.

Inrichting van het landschap moet een bijdrage leveren aan klimaatbestendigheid .

Daar horen keuzes bij, welk soort voedsel we willen eten.

Concrete bouwstenen

- De provincie heeft een verbindende rol op bij het opstellen van de Omgevingsvisie waarin we plannen maken hoe we gebieden en regio's inrichten en welke plannen we voor welk gebied willen ontwikkelen en toestaan. Deze wordt samen met lokale overheden, inwoners, bedrijven en waterschappen ingevuld.
- De ChristenUnie zet zich in voor het beperken en terugdringen van het overschot aan bedrijfs- en kantoorruimte in regionale en gemeentelijke ruimtelijke plannen
- Hergebruik van bestaande gebouwen: Zowel in steden en dorpen (lege kantoren, winkels, maatschappelijk vastgoed en bedrijfsgebouwen) als op het platteland. Veel van de nieuwe ruimtevrage kan door hergebruik, transformatie of sloop/verbouw in bestaande panden worden gerealiseerd.
- Bij ruimtelijke plannen hoort ook een plan voor de opwekking van duurzame energie, klimaatadaptatie en de zorg voor goed waterbeheer.
- Stimuleren van regionale afstemming bij de kantoren- en bedrijventerreinenmarkt.

- Niet intensief sturen waar wel en niet woningen gebouwd mogen worden. Geef gemeenten ruimte en verantwoordelijkheid om de vraag naar woningen in te vullen.
- Stimuleren van het aanplanten van bomen, zodat water en schaduw bijdragen aan verkoeling en minder verdroging. Dat geeft ook meer kansen voor ecologische verbindingen (natuurnetwerk) fauna kan migreren en CO2 wordt vastgelegd.
- Door hoog opgaande beplanting langs wegen en industrie/ bedrijventerreinen kunnen we een bijdrage leveren aan de opname van CO2

2.2 Water

Visie van de ChristenUnie

Water is van levensbelang voor mensen, dieren en planten. Een teveel of een tekort aan water vormt al vlug een bedreiging. De ChristenUnie wil dat Nederland een veilig land is en ondersteunt daarom voluit het deltaprogramma waarin overheden samenwerken aan het vergroten van de veiligheid. Wij willen daarom dat in de ruimtelijke ordening rekening wordt gehouden met waterveiligheid.

Klimaatdeskundigen verwachten dat de zomers veel droger zullen worden. We moeten dus niet alleen zorgen voor goede dijken, maar ook zoeken naar maatregelen waarmee we droogte kunnen opvangen. Ook moet gedacht worden aan manieren om, met waterbeheermaatregelen, hittestress in steden en dorpen te verminderen. Samen met de waterschappen en gemeenten neemt de provincie maatregelen om water langer vast te houden in bebouwde en onbebouwde omgeving. Dit ook om er voor te zorgen dat de verzilting van landbouwgrond wordt tegengegaan, evenals de verdroging van natuurgebieden.

Waterkwaliteit

Het creëren van schone en ecologisch gezonde watersystemen vereist veel aandacht van de provincie en waterschappen, onder andere door beperking van ongewenste uitstoot van milieuverontreinigende middelen en aanleg van natuurvriendelijke oevers.

De waterkwaliteit voldoet op veel plaatsen nog niet aan de eisen, hoewel het inzamelen en zuiveren van afvalwater al fors is verbeterd. De provincie moet de komende jaren verder werken aan de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Wij pleiten daarom voor een beleid dat ongewenste verontreiniging van oppervlaktewater en grondwater, door bijvoorbeeld mest, voorkomt.

Waterschappen

Landbouw, natuur en bebouwing in een gebied stellen elk hun eigen eisen aan het optimale waterbeheer. De provincie stelt duidelijke regels en normen op om in tijden van droogte de waterschappen te laten zorgen voor voldoende aanvoer van zoet water. Hierbij moeten we steeds de keuze maken tussen verschillende belangen. De agrarische bedrijven moeten genoeg ruimte en mogelijkheden houden om hun bedrijf goed te kunnen laten draaien, maar daarnaast moeten ook de natuurbelangen worden gediend én de woonfunctie worden ondersteund.

Concrete bouwstenen

- Heroverweging van het besluit om het tweede zoetwaterbekken van Nederland (Volkerak Zoommeer) zout te maken. Zoetwater is een kostbaar goed in een kustprovincie en zal alleen maar in waarde toenemen
- Het samen met betrokken bewoners, terreinbeheerders en waterschappen zoeken naar concrete oplossingen om te komen tot waterberging in gebieden waar dat nodig is.
- Dijken en keringen worden aangepast aan de wettelijke normen, waarbij nu alvast rekening wordt gehouden met de gevolgen van klimaatverandering.
- De ambitie dat het water uiterlijk in 2027 aan de kwaliteitseisen van de Kader Richtlijn Water voldoet.
- Het waterverziltingsprobleem aanpakken door een combinatie van waterbeheermaatregelen, teelt en onderzoek naar gewassen die gedijen in zilte omgevingen.
- Voor een goed waterbeheer en watergebruik is een integrale aanpak van landbouw, akker- en weidevogelbeleid, natuurbeheer en waterbeheer nodig.
- Een evenwichtig waterbeheer waarbij per gebied gekeken wordt naar de belangen van de agrarische sector, natuurbelangen en wonen.

Natuur en landbouw

3.1 Volhoudbare landbouw

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie zet zich in om de landbouwsector te transformeren naar 'volhoudbare landbouw'. Met andere woorden: landbouw die bijdraagt aan een duurzame voedselvoorziening, die zorgdraagt voor het in stand houden en/of verbeteren van de biodiversiteit en het klimaat en tegelijkertijd economisch rendabel is. Een hoge biodiversiteit is van levensbelang voor de bestuiving van allerlei gewassen, voor een rijk bodemleven en een hoge bodemvruchtbaarheid. Volhoudbare landbouw gaat uit van ecologische, economische en sociale waarden.

Om toekomstbestendig te zijn, dient de landbouwsector ook klimaatneutraal en circulair (kringlooplandbouw) te worden, gericht op het optimaal inzetten en hergebruiken van grondstoffen en producten en het zoveel mogelijk voorkomen van reststoffen, afval en schade aan het milieu.

De ChristenUnie wil de landbouw ondersteunen om zo, samen met boeren, de natuur te versterken. Vanuit deze gedachte is de ChristenUnie een groot voorstander van de volhoudbare landbouw, die bouwt op:

- een eerlijk verdienmodel voor de boer zodat maatschappelijke baten ook daadwerkelijk vertaald worden in verdiensten voor de boer;
- toekomstgerichtheid, door steun aan jonge boeren;
- een betere verbinding tussen boeren en burgers, kortere ketens;
- soortenbescherming inbedden in beleid. Agrariërs hierbij betrekken;
- het bevorderen van (wilde) flora en fauna op het boerenland, zoals boerenlandvogels, onder meer door natuur- en landschapsbeheer te vergoeden;
- het behoud van landschaps- en cultuurhistorische elementen en
- het stimuleren van natuur inclusieve landbouw.

De transitie naar een circulaire, klimaat neutrale en volhoudbare landbouw (al dan niet aangevuld met maatschappelijke diensten) die ook economisch rendabel is, is een proces van lange adem. Er bestaat geen blauwdruk voor de weg hier naar toe. Maar nu al zijn er veel initiatieven en innovaties, die stappen in de goede richting zetten. De provincie kan die initiatieven stimuleren en de partners in natuur en landbouw faciliteren die daaraan werken.

Concrete bouwstenen

- Stimuleren van kansrijke initiatieven die de volhoudbare landbouw praktisch invullen.
- Blijvende aandacht vragen voor innovatie in de landbouw.
- Experimenten met akkerranden boordevol akkerkruiden, strokenteelt. Gebruik alle innovaties om te komen tot een 'volhoudbare landbouw'.
- Een robuuste natuur bouwen, die wordt gekoppeld aan de bijbehorende landschappelijke hoofdstructuur.
- Boeren krijgen een adequate vergoeding voor natuur- en landschapsbeheer, akker- en weidevogelbeheer.
- Een provincie blijft jonge boeren ondersteunen zodat deze in onze provincie een goede toekomst kunnen opbouwen.
- Schaalvergroting alleen toestaan wanneer dit een bijdrage levert aan het vergroten van de duurzaamheid en het dierenwelzijn.

3.2 Robuuste natuur

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie wil dat ook volgende generaties kunnen genieten van de grootsheid van Gods schepping. In de natuur herkennen we die grootsheid. Als we de natuur geweld aandoen, schaden we onszelf en onze leefomgeving.

Overall om ons heen zien we dat milieuvervuiling de natuur aantast, dat de biodiversiteit (soortenrijkdom) onder druk staat en dat natuur vaak in de verdrukking komt door economische activiteiten. Recente onderzoeken maken duidelijk dat vooral bijen en andere insecten sterk achteruit zijn gegaan, terwijl die van levensbelang zijn voor de bestuiving van gewassen. Ook het aantal boerenlandvogels neemt nog steeds af. De natuur levert schoon drinkwater en allerlei andere 'ecosysteemdiensten', waarvan de waarde moeilijk in geld is uit te drukken, maar die wel van levensbelang zijn. De ChristenUnie zet zich daarom in voor de versterking van de natuur en het stoppen van de afname van biodiversiteit.

De ChristenUnie vindt het belangrijk dat er zorgvuldige regels zijn die de natuur beschermen, de belangen van de natuur afwegen tegen andere belangen, en die samenhang creëren met de verduurzaming van de economie en het tegengaan van klimaatverandering.

De rijksoverheid heeft het natuurbeleid gedecentraliseerd en belegd bij de provincies. Deze kunnen nu met een gebiedsgerichte aanpak invulling geven aan het natuurbeleid. Het Natuurnetwerk Nederland (NNN), met daarin de Natura 2000 gebieden, is een samenhangend netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. De provincie heeft als taak dit netwerk te ontwikkelen. De beheerders en eigenaren van deze terreinen zijn de belangrijkste partners voor dit natuurbeleid en voor behoud van de soortenrijkdom. Een goed natuurbeleid kan niet zonder langjarige kaders voor doelen en vergoedingen, een adequate ruimtelijke sturing, een passende beloning voor geleverde diensten, en een intensieve samenwerking tussen overheid, terrein behorende organisaties, boeren en particulieren.

Concrete bouwstenen

- Hoge prioriteit geven aan het Deltaplan Biodiversiteit, waar natuur- en landbouworganisaties samenwerken, onder meer in het tegengaan van de zorgelijke achteruitgang van het aantal insecten,.
- Bijdragen aan een afronding van het Nationaal Natuur Netwerk. Het doel van een kwalitatief goed functionerend Nationaal Natuur Netwerk blijft recht overeind en robuuste ecologische verbindingzones zijn nodig om natuurgebieden met elkaar te verbinden.
- Bescherming van de Natura2000 gebieden, waarvoor we een internationale verantwoordelijkheid dragen. De kernkwaliteiten van de Nederlandse landschappen en aardkundige monumenten verdienen een wettelijke bescherming. In de Omgevingsvisie worden de waarden van stilte en duisternis veiliggesteld.
- Beleefbare natuur is belangrijk om betrokken mensen en draagvlak te krijgen en te behouden.
- Zichtbaar toezicht en handhaving om de veiligheid voor wandelaar en dier te bevorderen.

3.3 Faunabeheer en jacht

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie vindt het verantwoord om jacht toe te staan als onderdeel van goed faunabeheer en ter benutting. Het is een illusie dat we de natuur in Nederland helemaal de vrije hand zouden kunnen geven. Beheer van flora en fauna is nodig om te voorkomen dat een populatie de draagkracht van een gebied te boven gaat. Hierbij dient jacht niet als een sluitstuk te worden gezien, maar als een integraal onderdeel van een pakket maatregelen dat het beheer van een natuurgebied nodig heeft. De discussie over de beste vorm van faunabeheer moet starten bij de draagkracht van een gebied, en bij de vraag hoeveel schade en natuurlijke sterfte door voedseltekorten we accepteren. De uitkomst daarvan is bepalend voor beheersmaatregelen, waarvan de jacht er één is.

We hechten daarbij aan transparantie. Er moet sprake zijn van planmatig beheer op basis van tellingen vooraf en verantwoording achteraf.

Het vernietigen van geschoten wild is een onacceptabele vorm van voedselverspilling. Planmatig beheer door afschot moet hand in hand gaan met benutten van vlees. De ChristenUnie daagt jagers uit om ervoor te zorgen dat geschoten wild in de voedselketen wordt opgenomen.

Concrete bouwstenen

- Een regeling zodat de boeren adequaat en eenvoudig wildschade kunnen opgeven en de daarvoor vastgestelde vergoeding krijgen.
- Voldoende menskracht voor vergunningverlening en handhaving.
- Een strikte bescherming voor wilde ganzen (die bij ons overwinteren) en een doordachte bestrijding van verwilderde ganzen (die bij ons overzomereren).
- Het tegengaan van voedselverspilling en daarmee het opnemen van geschoten wild in de voedselketen.

3.4 Glastuinbouw

Visie van de ChristenUnie

De glastuinbouw is een belangrijke economische drager in enkele regio's. De provincie zal deze sector ondersteunen en innovatieve ontwikkelingen stimuleren die de duurzaamheid vergroten. Er wordt actieve Europese steun gezocht voor innovatie, transport en arbeid. Sterke concentraties in specifiek aangewezen gebieden maken dat een omvangrijk cluster van tuinbedrijven, toeleveranciers en afnemers, logistieke bedrijven, kennis- en onderzoeksinstellingen en advies- en dienstenbureaus elkaar versterken, zodat hoogwaardige en duurzame tuinbouwcomplexen ontstaan. Tegelijkertijd wordt de glastuinbouw ook gewezen op haar verantwoordelijkheid om de impact op de omgeving te verminderen, door aandacht voor schone productie en door de lichthinder flink te verminderen.

Concrete bouwstenen

- Clustering en schaalvergroting dient een bijdrage te leveren aan de verdere verduurzaming van de glastuinbouw.
- Inzetten op het versterken van de innovatieve kracht van de glastuinbouw op de terreinen van teelt, transport, onderzoek, kennis en arbeid.
- Het creëren van randvoorwaarden om een goede en duurzame bedrijfsvoering mogelijk te maken.
- Nieuwe kassencomplexen moeten klimaatneutraal zijn en niet meer afhankelijk van fossiele energie.

Energie en klimaat

Visie van de ChristenUnie

Het energie- en klimaatbeleid van de ChristenUnie in Zeeland wil de Bijbelse opdracht volgen. Wij zijn geen verbruikers van de schepping, maar beheren deze en weten dat we met respect om moeten gaan met de schepping zodat we haar helemaal intact door kunnen geven aan volgende generaties dus goed rentmeesterschap.

Rentmeesterschap is daarmee een kernwaarde van de ChristenUnie. Dus de aarde niet uitputten of overbelasten. We houden steeds voor ogen dat ontwikkelingen duurzaam moeten zijn.

De energietransitie is een ontwikkeling waarbij we steeds minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen, maar meer gebruik gaan maken van groene, duurzame stroomvoorziening zoals wind- en zonne-energie. Het halen van de klimaatdoelstellingen is een grote uitdaging. De provincie heeft de eerste stappen gezet door deel te nemen aan de ontwikkeling van een regionale energie strategie (RES). De energietransitie en de klimaatadaptatie worden hieronder apart besproken.

De provincie kan op de volgende punten bijdragen:

- Verminderen CO2 uitstoot.
- Ontwikkeling van strategie voor klimaatadaptatie.
- Bewustwording en lokaal draagvlak creëren.

Er zullen veel kosten gemaakt worden, maar tegelijkertijd zal het voor veel nieuwe werkgelegenheid zorgen. De provincie zorgt er, bij de uitwerking van het beleid, voor dat inwoners uit alle lagen van de bevolking kunnen profiteren van deze transitie.

Concrete bouwstenen verminderen CO2 uitstoot

De provincie Zeeland wil in 2045 voldoen aan het Parijs-akkoord en klimaatneutraal zijn. Dat is 5 jaar eerder dan het landelijk gestelde doel van 2050. Klimaatneutraal wordt bereikt door zowel energiebesparing als het afbouwen van vervuilende brandstoffen en de opwekking van duurzame energie

De provincie zet vol in op energiebesparing

- De provincie werkt binnen het RES (regionale energiestrategie) met de gemeenten en het waterschap aan het energiezuiniger maken van gebouwen/woningen.

Instrumenten zijn:

- De provincie zet zich in voor gebouw gebonden financiering voor energiebesparende verbeteringen.
- De provincie zorgt dat er ook beleid wordt ontwikkeld waar huurders van profiteren

- De provincie stimuleert de opleiding van vakmensen hiervoor (duurzame installateurs, bouwwerknemers met kennis van isolatie, technici).
- De provincie biedt instrumenten aan waarmee woningbouwverenigingen hun woningen kunnen verduurzamen
- De provincie heeft een warmte-strategie waarin rekening wordt gehouden met de geografie van de provincie, waarin eilanden niet als een belemmering worden gezien, maar als kansen voor overzichtelijke en haalbare zelfvoorzienende regio's.
- o De provincie zorgt ervoor dat geld voor energie en innovatie toegankelijk is (bijvoorbeeld door een lage rente te vragen) zodat projecten gerealiseerd worden die niet met behulp van commerciële geldverstrekkers van de grond komen.
- o Uiterlijk 2030 zijn de eigen gebouwen van de Provincie, voor zover redelijk mogelijk, klimaatneutraal.
- o Er wordt een plan ontwikkeld om de hele provinciale organisatie klimaatneutraal te laten zijn in 2040.
- o Het inkoopbeleid stimuleert circulair en CO2 arm produceren.
- o De provincie integreert klimaateffecten in haar beleid door in haar plannen te laten zien wat het verwachte effect op de uitstoot van broeikasgassen.

Afbouwen van vervuilende brandstoffen

Industrie en bedrijfsterreinen

Zeeland heeft een sterk wisselend landschap. Naast het polderlandschap is ook de derde haven van Europa (North Sea Port) deel van Zeeland. Zeeland heeft binnen Nederland een groot aandeel aan zware industrie. Ruim 60% van de energiebehoefte in Zeeland gaat naar de industrie. Zeeland heeft de grootste gasverbruiker van Nederland.

- o De provincie bevordert een integrale aanpak van energiebesparing in de industrie gericht op maximale reductie van fossiele brandstof en behoud van een sterke economie.
- o De provincie stimuleert samenwerking tussen industrieën, landbouw en het woongebied waarbij afvalstromen worden hergebruikt en de uitstoot van CO2 tot een minimum wordt gereduceerd.
- o De provincie stimuleert projecten voor economische structuurversterking waarbij de nadruk ligt op clusters die energie besparen en afvalstromen hergebruiken en op de ontwikkeling van Biobased industries. Zij biedt ondersteuning bij de uitvoering Smart Delta Resources roadmap "klimaat neutrale industrie 2050".
- o Naast de industrie is er ook veel "winst" (in brede zin van het woord) te halen bij het MKB, andere bedrijven en de agrarische- en toeristische sector. De provincie stimuleert ondernemers zelf energieneutraal te worden.

Gebouwde omgeving

- o De provincie coördineert regionale plannen voor andere warmtebronnen voor gebouwen dan aardgas (warmtetransitie).
- o De provincie bevordert alternatief gebruik van het lokale gasnet voor o.a. waterstof, biogas, ammoniak of een mengsel ervan.
- o Nieuwbouw wordt waar mogelijk en zinvol, niet meer aangesloten op aardgas, waarbij de provincie een all-electric maatschappij voorkomt en in zet op regionale warmtenetten, zonneboilers, riothermie, oppervlaktewater, geothermie, aardwarmte installaties en andere warmtewinningstechnieken die minder belastend zijn.
- o De provincie stimuleert onderzoeken naar het al dan niet tijdelijk aanlengen van aardgas met waterstof binnen het bestaande aardgasnetwerk.

- De provincie stimuleert via gemeenten, bedrijven en instanties de verwijzing naar Energiek Zeeland waar woningeigenaren een onafhankelijke energiescan kunnen laten maken van hun eigen woning en een meerjarenplan hoe zij energieneutraal worden.

Mobiliteit

- De provincie stimuleert het gebruik maakt van hernieuwbare brandstoffen voor vervoer.
- De provincie ontwikkelt in samenspraak met het Rijk, de 13 gemeenten en het waterschap een strategisch beleid voor de geografische spreiding van openbare laadvoorzieningen en een beleidsvriendelijke aanpak voor private laadvoorzieningen, waardoor het elektrisch rijden binnen de provincie bevorderd wordt.
- De provincie stimuleert snellaadstations en waterstoftankstations langs wegen van de provincie en het rijk en legt dit waar mogelijk vast in de exploitatievoorwaarden.
- de provincie draagt bij aan pilots en subsidieert vrachtverkeer op alternatieve brandstoffen en het logistiek efficiënter inrichten van het transport zodat energie bespaard kan worden.
- De provincie stimuleert elektrificatie van de binnenvaart.
- De provincie zet in op een minimale uitstoot van het openbaar vervoer en stelt dit nu reeds als eis bij de aanbesteding van het openbaar vervoer in 2024.

Opwekken van duurzame energie

Een groot deel van de energieopwekking veroorzaakt CO2 uitstoot. Het aandeel duurzaam opgewekte energie moet snel omhoog.

- Wind op zee moet een belangrijke deel leveren van de hernieuwbare energie. De provincie streeft ernaar om het nationale aanlandingspunt te worden voor deze energie, al dan niet omgezet in waterstof, waar de elektriciteit naar getransporteerd of omgezet wordt.
- De provincie stimuleert initiatiefnemers en gemeenten om d.m.v. compensatieregelingen voor zon- en windparken woningen te verduurzamen.
- De provincie maakt beleid waardoor zonnepanelen op gebouwen, industrie en "wachtgebieden" of "pauzelandschappen" voorrang hebben op landbouwgrond. Zij hanteert daarbij een zonneladder om de projecten naar gelang de tijd inzichtelijk te maken.
 - Zonne-energie op daken (middel tot lange ontwikkeltijd nodig)
 - Zonne-energie op 'verweesde gronden' (kort tot middellange ontwikkeltijd)
 - Zonne-energie op tijdelijke gronden (korte ontwikkeltijd)
- De provincie zorgt ervoor dat risico's en veiligheidsaspecten van duurzame energieopwekking (denk bijvoorbeeld aan de effecten van geothermie op de bodem en het grondwater) goed in kaart zijn gebracht en dat risico's binnen aanvaardbare grenzen blijven.
- De provincie neemt vanuit haar visie de ruimtelijke inpassing van energie opwekking op in het beleid.
- De provincie organiseert "regionale energietafels" voor de afstemming tussen gemeenten, netbeheerder, energiemaatschappijen en bedrijven.
- De provincie brengt partijen samen en is proactief in het zoeken naar dubbelbestemmingen van gronden aan de hand van een kansenkaart voor duurzame energieopwekking.
- Er wordt beleid ontwikkeld om alle geschikte daken van bedrijfsgebouwen snel te voorzien van zonnepanelen
- Er wordt beleid ontwikkeld om leegstaande industriegebieden en "pauzelandschappen" te gebruiken voor de opwek van zonne-energie, door voorwaarden te verbinden aan

de aanleg van zonneparken waarbij de pauzelandenschappen voor bijvoorbeeld 20 jaar in te zetten zijn als zonnepark.

- De provincie stimuleert zonneparken en de onderzoeken naar zonneparken op waterbekkens (o.a. Braakman). Zij stimuleert dat gronden op kabelstroken, oude stortplaatsen, vloeivelden en langs rijks- en provinciale wegen optimaal gebruikt worden voor de opwekking van zonne-energie.
- In samenspraak met de netwerkbeheerder van het gasnet worden alternatieven onderzocht, waaronder brandstoffen zoals ammoniak, biogas, waterstof of een mengsel ervan die via kleine regionale gasnetwerken kunnen worden vervoerd.
- De provincie kan via subsidies initiatiefnemers stimuleren om een minder rendabele maar betere landschappelijke inpassing mogelijk te maken. Tevens kan samen met de gemeenten gekeken worden naar financiële voordelen voor breed gedragen projecten (bijv. korting op leges)
- De provincie stimuleert de professionalisering (daarmee niet perse commercialisering) van lokale energiecoöperaties, bijvoorbeeld door het subsidiëren van regionale of provinciale backoffices waardoor meer inwoners en bedrijven zonder zonnepanelen op het eigen dak alsnog kunnen voorzien in hun eigen energiebehoefte.
- De Provincie besteedt extra aandacht aan de manier waarop energievraag en –aanbod worden afgestemd en draagt daarmee actief bij aan de realisatie van 'smart grids' in (delen van) Zeeland.

Concrete bouwstenen - ontwikkeling van strategie omtrent klimaatadaptatie

- De klimaatadaptatie die nu onder de Zuid Westelijke Delta (ZWD) valt richt zich op de thema's: wateroverlast, overstromingen, hitte en droogte. Binnen de meeste Zeeuwse gemeentes zijn klimaatstresstesten afgenomen. Gemeentebesturen mogen deze momenteel voor kennisgeving aannemen. Ook hier vindt de ChristenUnie dat er een gezamenlijk Zeeuws Adaptatie strategie wordt ontwikkeld.
- De provincie geeft het voorbeeld door haar eigen provinciale eigendommen te onderleggen aan een klimaat stresstest.
- De provincie regelt in samenwerking met het waterschap en gemeenten, dat maatregelen getroffen worden tegen verzilting en voor het bergen van zoetwater in tijden van droogte.
- De provincie zorgt dat plannen worden ontwikkeld voor de bescherming van vitale infrastructuur.

Concrete bouwstenen - Bewustwording en lokaal draagvlak creëren

De provincie communiceert dat de energietransitie noodzakelijk is, veel ruimtelijke impact zal hebben en moeilijke keuzes vergt.

- De provincie stimuleert educatieve en informerende initiatieven die leiden tot bewustwording van de urgentie van energietransitie.
- Door mensen bewust te maken van hun eigen energiebehoefte worden ze betrokken bij de uitdagingen waar we voor staan.
- De provincie communiceert dat veranderingen in het landschap voor opwekking van duurzame energie onvermijdelijk zijn.

De provincie zet zich maximaal in om lokaal draagvlak te realiseren.

- Belanghebbenden worden nauw betrokken bij plannen voor windenergie en kunnen meeprofiteren van de voordelen. Dat kan door mede-eigenaarschap en door regelingen te stimuleren die goed zijn voor het energielabel van de woning waardoor lusten en lasten eerlijker worden verdeeld. Participatie moet meer zijn dan een afkoopregeling.

- De provincie stelt eisen aan de manier waarop initiatiefnemers samen met de omgeving zoeken naar de beste locatie, vorm en landschappelijke inpassing.
- Niet grondposities, maar goede inpassing moet leidend.
- Bewoners moeten inspraak kunnen hebben in de locatie
- Initiatiefnemers worden gevraagd meerdere alternatieven voor te stellen; via "plaatsingsopties" kunnen ook grondeigenaren van afgevalen locaties delen in de opbrengst.
- Initiatieven vanuit de lokale gemeenschap krijgen voorrang.

Mens en samenleving

5.1 Leefbaarheid

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie zet zich in voor sterke en leefbare regio's. Wij vinden het belangrijk dat bestaande sociale verbanden zo veel mogelijk in stand blijven. We willen bevorderen dat werkgelegenheid in de regio behouden blijft en zo mogelijk versterkt wordt. In onze provincie is de arbeidsmarkt een belangrijke uitdaging. Er is veel werk, maar weinig werknemers. Leefbaarheid is een belangrijke factor om onze provincie aantrekkelijk te maken voor mensen.

Vrijwilligers en mantelzorgers spelen een belangrijke rol in de leefbaarheid van onze provincie. Ze zetten zich belangeloos in voor onze samenleving en zijn zo een inspiratie en voorbeeld voor ons allemaal. De ChristenUnie wil dat het werk van vrijwilligers en mantelzorgers door de provincie wordt ondersteund, door kennis en expertise dat wordt gedeeld door een platform met name voor mantelzorg.

De provincie heeft hierbij een signalerende, agenderende, stimulerende taak en kan gemeenten bij elkaar brengen om expertise uit te wisselen laten we hier ook denken aan de vergrijzing die zeker in de provincie een rol speelt. Het manifest 'waardig ouder worden' kan ons hierbij richting geven.

De bestrijding van (drugs)criminaliteit vraagt onze aandacht. Bijvoorbeeld het probleem dat het dumpen van drugsafval met zich meebrengt. Waar dit zich lange tijd voornamelijk concentreerde in het Brabantse, is de drugsproblematiek inmiddels ook in onze provincie een probleem. De ChristenUnie zet zich al jaren in om deze problematiek te bestrijden en zal dit ook in de aankomende jaren blijven doen.

Concrete bouwstenen

- Leefbare regio's. Structurele versterking van de economie en bereikbare voorzieningen houden regio's leefbaar. Ook is het belangrijk dat de infrastructuur op orde is, zoals openbaar vervoer en snel internet.
- Bij de woningbouwprogrammering wordt er meer aandacht gegeven aan de vraag in kernen in plaats van uitsluitend regiogericht te werken. Dit voorkomt dat er in de ene gemeente niet meer gebouwd mag worden terwijl daar veel vraag is, terwijl er in andere gemeente veel gebouwd kan worden terwijl er nauwelijks vraag is.
- De provincie ondersteunt de ontwikkeling om noodzakelijke voorzieningen te concentreren. Versterken door verbinden. Het principe overall een beetje werkt niet meer.
- Flexibiliteit in ruimtelijke ordening wordt gestimuleerd. De maatschappij verandert snel. Dat vraagt ruimte om te kunnen schuiven en zo gemeenten de kans te bieden de demografische ontwikkelingen op de juiste manier te begeleiden.

- Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB) mag niet leiden tot 'verrommeling' van het buitengebied. De provincie helpt stoppende boeren om hun panden een goede bestemming te geven of terug te geven aan de natuur.
- De provincie ondersteunt buurthuizen en andere gemeenschapsvoorzieningen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en helpen.
- Er moet meer toezicht komen in het buitengebied. Bijvoorbeeld door aan terrein behorende organisaties voor opengestelde gebieden een toezichtbijdrage toe te kennen.
- 50% van het afgepakte drugsgeld wordt aan de regio teruggegeven om weer in te zetten in de bestrijding van de drugscriminaliteit.
- De kosten voor het opruimen van drugsafval op particuliere grond wordt voor 100% vergoed (dit is nu 50%) en de vergoeding van de schade wordt binnen 3 maanden afgehandeld. De provinciale subsidieregeling wordt hiervoor gewijzigd.

5.2 Economie

Visie van de ChristenUnie

Een gezonde economie heeft oog voor de kansen om te ondernemen op een manier die respectvol is ten opzichte van mens en schepping. Het draait niet om groei, maar om goed leven.

De provincie heeft voor ondernemers en het ondernemersklimaat een faciliterende rol. Samen met ondernemers wordt maatwerk gezocht dat het ondernemerschap versterkt.

De ChristenUnie zet zich in het bijzonder in voor het midden- en kleinbedrijf, de ruggengraat van onze economie, voor innovatieve industrie, voor startende ondernemers en doorgroeiers en voor sociaal ondernemers.

Een samenleving waarin mensen naar elkaar omkijken, iedereen meetelt en de kans krijgt om te werken; dat is het ideaal voor de ChristenUnie.

Concrete bouwstenen

Regionale economie en innovatie

- **Effectief innovatiebeleid.** De ChristenUnie wil een innovatiebeleid gericht op maatschappelijke uitdagingen zoals een circulaire economie, een verantwoorde voedselvoorziening en betaalbare zorg. En daarbij optimaal gebruik maken van de mogelijkheden van technologie.
- **Havens.** De provincie streeft naar een toekomstgerichte haven gericht op maatschappelijk nut. Denk aan hernieuwbare energie en circulaire economie.
- **Spoorverbindingen goederen- en personenvervoer.** De ChristenUnie zet in op de aanleg van het spoortraject *Terneuzen – Gent*. Dit is van groot belang voor verdere verduurzaming van het transport en personenvervoer vanuit de Kanaalzone naar het achterland. Ook wil de ChristenUnie een verbetering van de aansluiting van het goederenspoor naar *Antwerpen* zodat omrijden via Roosendaal tot het verleden behoort.

- o **Innovatief inkopen door de provincie.** Met een groot inkoopvolume moet de provincie vooropgaan in het aanschaffen van innovatieve producten en diensten, daarvoor kennis in huis halen en gebruik maken van de expertise van bedrijven
- o **Kansen voor startups bij aanbestedingen.** Bij het aanbieden van projecten worden extra punten toegekend aan projectteams die expliciet met startende bedrijven (startups) werken.

Onderwijs en arbeidsmarkt

- o **Versterken regionale samenwerking.** Regionale samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid, kennisinstellingen en het beroepsonderwijs moet versterkt worden. Daardoor groeit de werkgelegenheid.
- o **Kennistoepassing en arbeidsmarkt.** De beschikbaarheid van goed opgeleide medewerkers is bepalend voor de omzetgroei van een onderneming. Onderwijs en arbeidsmarkt moeten elkaar op alle niveaus kunnen vinden.
- o **Goed ondernemerschap.** De provincie geeft extra stimulans aan bestaande stimuleringsprojecten door het aanjagen van coaching van ondernemers en zorgt voor een goede onderlinge doorverwijzing en regie. Concreet betekent dit de oprichting van een 'Zeeuws Ondernemerschapscentrum' welke ook actief in opleiding bemiddelt en een jaarlijkse 'Zeeuwse Dag van de Ondernemer.'
- o **Sociaal ondernemen.** Geef sociaal ondernemers een groter kans bij overheidsinkoop. Social return wordt een essentieel onderdeel bij alle inkopen van de provincie.
- o **Eerlijk belonen.** Minder ruimte voor topinkomens met publiek geld. De Wet Normering Topinkomens helpt om de salarissen in de (semi)publieke sector te beperken door hier regels voor op te stellen. De ChristenUnie wil dat ook lokale overheden regels hiervoor op kunnen stellen, bijvoorbeeld in hun subsidiebeleid.
- o **Werken met een beperking.** De overheid moet meer mensen met een beperking in vaste dienst nemen. We promoten leer-werktrajecten om kwetsbare groepen met afstand tot de arbeidsmarkt een kans op een echte baan te geven.
- o **Grensoverschrijdende arbeid.** Binnen onze provincie is een tekort aan arbeidskrachten, het gemakkelijker maken van grensoverschrijdende arbeid kan een oplossing bieden.
- o **Ruimtelijk en economisch beleid.** Naast de inspanningen die op Europees en landelijk niveau worden gedaan, moet ook de provincie zich inspannen voor het wegnemen van knelpunten in ruimtelijk en economisch beleid.

Recreatie en toerisme

In de komende jaren zal er een groeiende groep inwoners gebruik willen maken van voorzieningen op het gebied van sport en cultuur, fietsen, wandelen en andere vormen van vrijetijdsbeoefening zoals het toeristisch gebruik van parken en natuur. Daarnaast is er sprake van een groeiende groep mensen die in de stad wonen en in de buurt van de stad voorzieningen nodig hebben voor ontspanning en vrije tijd.

- o Provinciale routes verbinden met landelijke routes zodat toeristen zich beter over ons land kunnen verspreiden.

- Door combinaties met cultuur, natuur, (water)sport en gezondheid en door inzet van digitale middelen kan Zeeland nog aantrekkelijker worden voor toeristen.
- De druk in Zeeland om nog meer recreatiewoningen te bouwen neemt toe. Het gevaar is dat er teveel gebouwd wordt wat ten koste gaat van het landschap. De provincie is terughoudend in het verder toestaan van recreatieve bebouwing en zet in op verduurzaming huidige recreatiewoning voorraad.
- Het ontwikkelen van goede recreatieve buitensportvoorzieningen zoals ruiterspaden, skeelerroutes en kanoroutes.
- Een goede ontsluiting van het landelijk gebied door het bevorderen en aanleggen van een netwerk van kerk- en klompenpaden, wandelroutes, fietspaden en kanoroutes enz.

5.3 Mobiliteit

Visie van de ChristenUnie

Mobiliteit brengt mensen bij elkaar; elke dag reizen mensen van en naar werk, school, voorzieningen en familie. Door demografische ontwikkelingen komt een goed openbaar vervoernetwerk meer en meer onder druk te staan.

De ChristenUnie wil de milieubelasting door het verkeer verkleinen en hiervoor gericht investeren in de sterke punten van verschillende vormen van vervoer. Het verkeer moet slimmer, schoner en zuiniger. Wij willen ruimte bieden aan de snelle fietsers (e-bikes, Speed pedelecs en racefietsers). Daarnaast vinden wij dat het openbaar vervoer aan een grondige herziening toe is. Op basis van goede Zeeuwse mobiliteitsdata zullen we over het doelgroepenvervoer heen moeten zoeken naar voldoende mobiliteit door een mix aan voorzieningen.

Concrete bouwstenen

- **Uitbreiding fietssnelwegen.** Langs belangrijke wegen, die aantrekkelijk zijn voor woon-werk verkeer, E-bikes en wielrenners. Betere fietsvoorzieningen; bv bij stations om de (elektrische) fiets een aantrekkelijk vervoersalternatief te maken. We willen in 2025 een groei in het fietsgebruik van 25% bereiken.
- **Aanbod OV Fiets.** Bij elk OV-knooppunt, zowel trein- als busstation, de mogelijkheid om een OV fiets te huren.
- **Veilig verkeer.** Aandacht voor de verkeersveiligheid op provinciale wegen. Een doelstelling van 50% minder verkeersdoden- en gewonden in 2029 t.o.v. 2019. De inzet richt zich vooral op het tegengaan van ongelukken met kwetsbare verkeersdeelnemers: kinderen en ouderen. Daarbij is monitoring en registratie van belang.
- **Verkeerslessen.** Er wordt ingezet op verkeers- en mobiliteitslessen gericht op veilig, verantwoord en vlot gebruik van verschillende vervoersmiddelen.
- **Elektrificeren** van het verkeer door opvoeren van het aantal laadpunten en waterstof-tankstations voor personenauto's, vrachtauto's en bussen.

- o **Westerscheldetunnel.** Er zal een nieuwe aandeelhoudersstrategie worden vastgesteld. De huidige situatie is dat er meer inkomsten zijn dan begroot. Insteek van ChristenUnie is om de geplande tolperiode tot 2033 aan te blijven houden en de kosten te verlagen voor regelmatige gebruikers. Op die manier profiteren vooral de eigen inwoners en bedrijven uit de regio van een lager tarief.

Openbaar Vervoer

- o **Investeren in regionale projecten.** Zoals snelbusverbindingen in de spits tussen Oost-Zeeuws Vlaanderen – Terneuzen – Middelburg, West- Zeeuws Vlaanderen – Terneuzen – Goes, Renesse – Burg Haamstede – Zierikzee en Renesse – Burg Haamstede – Middelburg. Dit is wezenlijk voor het onderwijs.
- o **Onderzoek naar nieuwe vormen van Openbaar Vervoer.** Technologische ontwikkeling maakt meer mogelijk. Zoals Smart-mobility en vervoer op maat.
- o **Een kaart voor al het OV in Zeeland.** Nu hebben het fietsvoetveer, de haltetaxi en overig openbaar vervoer nog hun eigen systeem.
- o **Kortere reistijden.** De reistijd tussen Zeeland en de Randstad moet korter. Uitgangspunt is dat op ieder station tenminste 2x per uur een trein stopt.
- o **Meer Spitsreinen.** Tussen Vlissingen – Middelburg – Goes – Randstad. Daardoor flinke tijdwinst te boeken op afstanden tussen Zeeland en de Randstad.
- o **Beter aansluiting Openbaar vervoer Zeeland – België.** Concreet kan de aansluiting in Roosendaal verbeteren, maar ook personenvervoer Terneuzen – Gent.
- o **Verbetering reserveringssysteem haltetaxi.** De reserveringstijden kunnen korter, zodat het gebruiksgemak toeneemt.
- o **Toegankelijkheid.** We blijven streven naar een goede toegankelijkheid van het openbaar vervoer voor ouderen en mensen met een beperking. De informatievoorziening, haltes, stations, bussen en treinen moeten daarop ingericht worden.
- o **Veiligheid.** Aandacht voor sociale veiligheid van haltes en stations. Zoals de locatie van een halte, betere verlichting en goede fietsvoorzieningen. Ook worden goede afspraken met politie en het Openbaar Ministerie gemaakt om voor de veiligheid in het openbaar vervoer te verzorgen.
- o **Leefbaarheid.** Waar mogelijk moeten verbindingen met kleine dorpen in stand worden gehouden door het gebruik maken van nieuwe concepten en smart mobility. Belangrijk blijft daarbij het integraal kijken naar oplossingen tussen de verschillende vormen van vervoer, zodat bewoners aansluiting hebben op regionale bus- en treinlijnen.

5.4 Cultuur

Visie van de ChristenUnie

Kunst en cultuur

Mensen zijn creatieve wezens. God, onze Schepper heeft ons creatieve talenten gegeven waar we van genieten. Kunst en cultuur horen bij ons menszijn en zijn waardevol voor een open en

bloeiende samenleving. Bibliotheken, concertzalen, musea en toneelhuizen; het zijn plekken waar mensen graag zijn. Kunst kan het leven mooier maken, mensen bij elkaar brengen en een nieuwe kijk ergens op geven, zowel in vreugde als in het lijden. Onze cultuur kent een rijke geschiedenis en is een belangrijk onderdeel van wie wij zijn. Kunst en cultuur zijn daarmee echt van en voor de samenleving. De overheid kan een rol vervullen als subsidieverstrekker, opdrachtgever, facilitator en beschermer van ons culturele klimaat en erfgoed.

De ChristenUnie vindt het belangrijk dat kinderen en jongeren met kunst en cultuur in aanraking komen. Door beoefening van amateurkunsten ontdekken en ontwikkelen zij hun creatieve talenten. Cultuur is een belangrijk onderdeel van hun ontwikkeling en verdient een plek in het onderwijs. Het is belangrijk dat voor kinderen en jongeren kunst en cultuur toegankelijk is.

Monumenten

Bijzondere gebouwen, voorwerpen, tradities, foto's, films en verhalen tonen de geschiedenis van ons land, dit is ons historisch erfgoed. Erfgoed vertelt niet alleen de vaderlandse geschiedenis, maar ook de regionale en lokale geschiedenis. Ook onze recente geschiedenis verdient bescherming. Monumentale (kerk)gebouwen zijn cultuurhistorisch waardevol en zijn beeldbepalend in steden en dorpen. Daarom willen we extra inzetten op behoud en duurzaam gebruik hiervan.

Bibliotheken

De bibliotheek is al lang niet meer alleen maar de plek om boeken te lenen. Steeds vaker is er veel meer te doen. Mensen kunnen er cursussen volgen, het is een ontmoetingsplek en de bibliotheken zijn zo een belangrijk onderdeel om een gemeente leefbaar te houden. In de eerste instantie zijn gemeenten en de bibliotheken zelf verantwoordelijk voor hun functie voor de samenleving. Dit geldt voor steden, maar zeker ook voor dorpen en kleine kernen. De provinciale rol zal zich beperken tot het ondersteunen van initiatieven om de leefbaarheid in dorpen en kernen te behouden en versterken.

Musea

Zeeland heeft meer dan 45 musea. Variërend van kleine privémusea tot grotere zoals het Watersnoodmuseum en het Zeeuws Museum. Samen vertellen zij het verhaal van Zeeland. Ook hier geldt dat klein en groot met elkaar verbonden (moeten) zijn en elkaar kunnen beïnvloeden en versterken. De Museumvereniging geeft in haar verslag over 2017 aan dat kleine en middelgrote musea het moeilijk hebben en veelal rode cijfers schrijven. Alle musea in Zeeland (inclusief Watersnoodmuseum en Zeeuws Museum) vallen in deze categorie. <https://www.museumvereniging.nl/museumcijfers-2017> . De geschiedenis van Zeeland, de materiele cultuur en het immateriële erfgoed zijn onderscheidend en verdienen waardering voor hun intrinsieke kwaliteit. En ze zijn een waardevol onderdeel voor een betere positionering van Zeeland.

Concrete bouwstenen

- **Kennis en imago cultureel aanbod:** Bekendheid van het rijke culturele aanbod in Zeeland stimuleren.

- **Cultuureducatie.** Alle kinderen krijgen les in cultuur en kunst. Scholen bepalen zelf hoe zij hier invulling aan geven.
- **Talentontwikkeling.** Vormt de basis voor het provinciale culturele klimaat. Creatieve broedplekken zoals culturele podia, kunstvakonderwijs zijn daar belangrijk bij. We zijn ook trots op en geven ruim baan aan cultureel toptalent uit onze provincie.
- **Ruimte voor innovatie.** Zeeland heeft behoefte aan plaatsen waar ervaren en jonge kunstenaars vanuit verschillende disciplines elkaar kunnen inspireren en vooruit helpen.
- **Digitalisering** van ons erfgoed helpt om het voor iedereen toegankelijk te maken en te bewaren voor toekomstige generaties. De provincie kan hierbij ondersteuning bieden.
- **Onderhoud en herbestemming monumenten.** Er moet geld beschikbaar komen voor noodzakelijk onderhoud aan rijksmonumenten en om monumenten een nieuwe bestemming te geven. Daarbij is er bijzondere aandacht voor het duurzamer maken van monumenten en voor kerkelijk erfgoed.
- **Naoorlogse monumenten.** Ook de jongste geschiedenis krijgt een plek in het erfgoedbeleid bv door het aanwijzen van naoorlogse monumenten.
- **Bibliotheekvoorziening.** De provincie ondersteunt plannen van de gemeente om in het kader van de leefbaarheid (openbare) bibliotheekvoorzieningen in dorpen en kernen bereikbaar en betaalbaar te houden.
- **Sponsorbeleid evenementen.** ChristenUnie vindt dat Provincie Zeeland grote commerciële festivals zoals Concert at Sea en topsportevenementen zou moeten faciliteren maar terughoudend zou moeten zijn met sponsoring. Eventuele inkoopdeals waarbij door de Provincie wordt samengewerkt met events moeten kritisch worden beschouwd op hun meerwaarde.
- **Musea.** De musea in Zeeland zijn waardevol maar door hun kleine omvang ook kwetsbaar. Zij verdienen provinciale ondersteuning

5.5 Zorg en Welzijn

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie vindt het belangrijk dat er aandacht is voor het publieke, voor het gezamenlijke, voor wat ons bindt. Wij willen vanuit de Bijbelse opdracht graag meewerken aan een samenleving waarin we 'zorgen voor elkaar'. De gemeenten zijn op dit gebied in veel gevallen het eerste aanspreekpunt. De provincie kan hierbij advies geven aan de gemeenten. Met betrekking tot wat zij ziet gebeuren of wanneer zij het nodig vindt dat er zaken verbeteren. Ook kan de provincie gemeenten bij elkaar brengen zodat zij van elkaar kunnen leren.

De benaming 'sociaal beleid' omvat meer dan alleen beleid. Het begrip 'zorg' doet meer recht aan een christelijk-sociale visie op zwakkeren. Daarom spreken we als ChristenUnie liever over 'zorg' (en welzijn) dan over, de afstandelijke term, 'sociaal beleid'. De verantwoordelijkheid van zorg en welzijn blijft bij de gemeentes. De rol van de provincie op dit gebied blijft:

samenbinden, aansturen en kennis delen in de taken waar de provincie het verschil kan maken.

Concrete bouwstenen

- De provincie kan een belangrijke rol spelen bij het stimuleren van regionale samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld om specialistische of identiteitsgebonden jeugdhulp te kunnen behouden.
- De provincie stelt een sociale agenda op met daarin aandacht voor jeugd, ouderen, gehandicapten, vrijwilligers en (jonge) mantelzorgers, asielzoekers, allochtonen en de bestrijding van armoede.
- Ook provinciaal hebben we oog voor het landelijk manifest "waardig ouder worden"
- Het ondersteunen van platforms waar kennis en expertise gedeeld wordt, waaronder die voor mantelzorgers en patiënten participatie.
- Ondersteuning van vrijwilligersorganisaties en deskundigheidsbevordering van vrijwilligers. Projecten voor vrijwilligers kunnen aanspraak maken op een financiële bijdrage van de provincie.
- Het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting, bijvoorbeeld door het ondersteunen van zelfhulporganisaties.
- De provincie vraagt bij gemeenten aandacht voor het effect dat de energietransitie kan hebben op het vergroten van de ongelijkheid.

5.6 Sport

Visie van de ChristenUnie

Sport is een mooie manier om door God gegeven talenten te ontwikkelen en de volksgezondheid te bevorderen. Sport is een praktische manier om te leren respectvol met elkaar om te gaan.

Hoewel sport niet direct een provinciale taak is, kan de provincie een stimulerende en ondersteunende rol op het terrein van de (breedte)sport en gehandicaptensport hebben. Bijvoorbeeld als er op dit gebied samengewerkt moet worden tussen gemeenten. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het afstemmen van accommodaties (wat komt waar) en het stellen van prioriteiten bij het geven van subsidies voor sportactiviteiten.

Voor het ondersteunen van de profsport ziet de ChristenUnie geen bijdrage weggelegd voor de provinciale overheid. De ChristenUnie wil geen overheidsgeld inzetten bij het deelnemen (financieel of anders) aan grootschalige (internationale) sportevenementen die qua uitstraling het niveau van de provincie overstijgen.

De watersport is een specifieke tak van sport die past bij de identiteit van de provincie Zeeland. De ChristenUnie zet zich in voor het behoud en de versterking van deze sector.

Concrete bouwstenen

- Het stimuleren van lokale overheden om zich (gezamenlijk) actief in te zetten voor gehandicaptensport.
- Stimulering van jongeren om kennis te maken met diverse watersporten.
- Bij het binnenhalen van sportevenementen word de focus gelegd op sporten die goed in onze provincie passen.
- Jachthavens krijgen de mogelijkheid om beperkte verblijfsrecreatie toe te staan. Dit om de leefbaarheid van jachthavens te bevorderen.
- Het investeren in jong sporttalent van de provincie bij grootschalige sportevenementen (nationaal en internationaal) die overheidsgeld ontvangen. Vooraf moet duidelijk zijn hoe zij zich hierdoor verder kunnen ontwikkelen.
- Er gaat geen provinciaal geld naar commerciële topsportevenementen. Dit is een taak voor bedrijven, provincie kan alleen faciliterende rol vervullen.

5.7 Vluchtelingen

Visie van de ChristenUnie

We zijn gezegend met een land waar vrede heerst. Daarom vluchten jaarlijks duizenden mensen naar Nederland omdat ze in hun eigen land vervolgd worden vanwege hun afkomst, geloof, politieke overtuiging of geaardheid. Gemeenten zijn verplicht een bepaalde hoeveelheid vluchtelingen opvang te bieden. De provincie houdt in de gaten of gemeenten aan deze verplichting voldoen. en zet zich in om de samenwerking tussen gemeenten te bevorderen.

Concrete bouwstenen

- Het is belangrijk dat gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen en vluchtelingen goede en passende opvang geven. Waar noodzakelijk vervult de provincie hierbij een ondersteunende rol.
- Het steunen van projecten die asielzoekers helpen om mee te doen in onze samenleving, met extra aandacht voor jeugdige asielzoekers.
- Statushouders moeten snel aan het werk kunnen. Nu zijn er nog teveel belemmeringen om gezonde en kundige mensen die graag willen aan het werk te laten gaan.

Bestuur en middelen / geld

6.1 Verschillende overheidslagen, één missie

De ChristenUnie-politici maken deel uit van een beweging van maatschappelijk betrokken christenen die op tal van plekken in de samenleving hun geloof een stem geven die hun geloof niet bewaren voor kerk of huis, maar uitdelen in de maatschappij en die bereid zijn verantwoordelijkheid te nemen en samen te werken voor een betere samenleving.

Wij beseffen heel goed dat de overheid niet alle vraagstukken kan oplossen. De samenleving is niet maakbaar. Maar de overheid is er volgens de ChristenUnie wel om het zwakke te beschermen, waar nodig regels op te stellen en vrede te stichten. De Bijbel roept ons op om recht te doen, trouw te zijn, en nederig de weg te gaan die God van ons vraagt. (Micha 6:8)

De ChristenUnie is een landelijke, christelijke netwerkpartij. Dat biedt stabiliteit. Onze provinciale standpunten zijn niet zomaar even opgeschreven maar gebaseerd op onze christelijke uitgangspunten en in lijn met ons landelijke beleid. Tegelijk biedt het feit dat de ChristenUnie actief is op alle niveaus van het openbaar bestuur uitstekende mogelijkheden om af te stemmen en om provinciale zaken landelijk of lokaal aan de orde te stellen.

6.2 Taakopvatting

Visie van de ChristenUnie

De provincie heeft een aantal wettelijke taken die zich vooral richten op ruimte, economie die weer samen komen in het omgevingsbeleid. Ook cultuur hoort voor een deel tot de taken van de provincie, waar dit de lokale belangen overstijgt. Naast de wettelijke taken kan de provincie zelf bepalen welke taken zij wil aanpakken. Er is immers sprake van een open huishouding, zoals vastgelegd in artikel 124 van de grondwet. Een open huishouding betekent dat de provincie verder zelf mag bepalen welke onderwerpen zij wil oppakken. De basisgedachte van de provincie is wel dat een taak het beste zo dicht mogelijk bij de burger kan worden uitgevoerd. De beslissing wordt bij voorkeur genomen op de plaats waar die ook effect heeft.

In veel gevallen zal dit de gemeente zijn. Er kunnen zich echter situaties voordoen waarin provincies een meerwaarde kunnen leveren op taken buiten het wettelijke domein. Hier zal vooral sprake van zijn wanneer er (boven)regionale kwesties of sector-overstijgende zaken spelen, en gemeenten niet in staat zijn de betreffende zaken aan te pakken of op te lossen. Wanneer deze situatie zich voordoet, kunnen Provinciale Staten zelfstandig besluiten om een provinciale inzet te leveren en het takenpakket uit te breiden. Zowel de grondwet als de provinciewet geven provincies deze mogelijkheid en wat de ChristenUnie betreft blijft dit zo.¹In

¹ Artikel 124 Grondwet en artikel 145 Provinciewet.

de gedachtegang dat een taak het beste zo dicht mogelijk bij de burger wordt uitgevoerd, past dat het beleid rondom zorg en welzijn in de eerste plaats thuishoort bij de gemeente, en niet bij de provincie. Als lokaal beleid structureel de gemeentegrenzen overschrijdt, zoals bv. het geval is bij regionale omgevingsdiensten en ook bij regionale samenwerking of gemeenschappelijke regelingen voor jeugdzorg en maatschappelijke opvang, is het goed om te heroverwegen of deze taken wel bij de juiste overheid laag geplaatst zijn. De beperkte mogelijkheden tot politieke controle op deze organisaties leidt tot de vraag of een verankering binnen de provinciale overheid – met uitvoeringsorganisaties waarin de gemeenten betrokken zijn - niet de voorkeur verdient.

Concrete bouwstenen

- **Roeping en taak van de overheid.** De roeping van overheden, waaronder de provincie, is om, in dienst van God, een veilige leefomgeving te hebben en houden en daarnaast de openbare samenleving te ontwikkelen.
- **Gedecentraliseerde eenheidsstaat en provinciale autonomie.** Nederland is als eenheidsstaat ontstaan vanuit de kracht en zelfstandigheid van de provincies. Provincies moeten die regionale autonomie voortdurend inhoud geven.
- **Gedecentraliseerde eenheidsstaat en lokale autonomie.** De verantwoordelijkheid voor een groot aantal taken is verplaatst van het rijk naar de gemeenten. Het gemeentebestuur heeft veel vrijheid bij de uitvoering van deze taken. Provincies bevorderen de gemeentelijke beleidsvrijheid zoveel mogelijk.
- **Provincies en gemeentelijke samenwerking.** De ChristenUnie heeft er vertrouwen in dat de gemeenten in Zeeland hun taken goed oppakken. Daartoe werken gemeenten veel met elkaar samen. Structurele samenwerking tussen gemeenten mag echter niet leiden tot verarming van de lokale democratie. Zolang de gemeenten haar taken goed uitvoeren en het democratisch proces gewaarborgd blijft, blijft de provincie op afstand. Mochten zich grote en structurele problemen voordoen, dan kan er besloten worden om deze bovengemeentelijke taken over te nemen.
- **Provincie en waterschap.** Provinciebestuur moet o.a. op grond van de Omgevingswet maximaal samenwerken met het waterschap in het belang van duurzaam waterbeheer.
- **Betrokkenheid Zeeuwse inwoners.** Als ChristenUnie vinden we het belangrijk dat ook inwoners van Zeeland betrokken worden bij belangrijke politieke beslissingen. Wij zijn tegenstander van referenda en willen de verordening laten vervallen. In plaats daarvan willen wij zoeken naar andere vormen van directe democratie. Te denken valt aan discussie bijeenkomsten waarin een groep inwoners deelneemt aan het gesprek op een manier waarop ieders bijdrage tot zijn recht komt.

6.3 Bestuursstijl

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie pleit voor een houding die luisterend, samenwerkend, verbindend en integer is. Het provinciebestuur is het meest effectief in samenwerking met andere partijen. Belangrijk hierin zijn de gemeenten, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven, hogescholen en universiteiten. Het belang van samenwerking vraagt om een houding die samenwerking bevordert. Het betekent ook dat de provincie vaak zal participeren in netwerken om haar doelen te bereiken. Dit vraagt om transparantie en integriteit ten opzichte van de inzet en de te bereiken doelen. Het vraagt ook om een duidelijke rolverdeling tussen het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

Ondermijning is een groot probleem waar wij onze ogen niet voor sluiten. Een goede screening van de mensen die binnen het bestuur actief zijn, is daarbij gewenst. Daarnaast pleiten wij voor een jaarlijkse integriteitsdag. Een dag waarop we met het college van Gedeputeerde Staten en Statenleden samen kijken naar ons eigen handelen en tevens bewustwording creëren voor de risico's van beïnvloeding van de besluitvorming door mensen/organisaties met andere belangen.

Concrete bouwstenen

- **Veranderende rol provinciale overheid.** De rol van de overheid ten opzichte van de samenleving verandert; inwoners en bedrijven vragen meer ruimte voor eigen initiatieven en uitvoering daarvan. Het provinciebestuur moet hieraan maximaal tegemoet komen, tenzij andere openbare belangen hierdoor worden geraakt.
- **Openbaar belang en provinciale samenleving.** De provincie behartigt het openbaar provinciaal belang. Dat belang is niet beperkt tot de terreinen waar de wet haar taken geeft, maar strekt zich ook uit tot domeinen waar geen wettelijke taak voor de provincie ligt. Om die reden wordt periodiek de "staat van de provincie" opgemaakt, waarin de stand van zaken op de terreinen van *people, planet en profit* wordt gemonitord en beleidsinitiatieven kunnen worden genomen.
- **Provinciale netwerken.** De overheid is meer dan ooit medespeler in een netwerk-samenleving. Om die reden onderhoudt het provinciebestuur intensieve contacten met organisaties, bedrijven en instellingen die van belang zijn voor de provinciale samenleving en worden zij betrokken bij de beleidsbepaling.
- **Provinciale zelfstandigheid.** De zelfstandigheid van de provincies staat niet ter discussie. Waar nodig wordt op bovenregionaal niveau samengewerkt, maar dit gebeurt steeds vanuit het perspectief van de zelfstandige provincie.
- **Ondermijning/ Integriteitstoets.** Jaarlijks wordt een integriteit dag voor Statenleden en Gedeputeerde Staten georganiseerd

6.4 Financiën

Visie van de ChristenUnie

Het provinciebestuur stemt haar beleid af op de beschikbare middelen. Waar mogelijk zal zij, samen met haar partners, afspraken maken over de financiering van het voorgestane beleid. Dat kan zijn door het aangaan van constructies die gezamenlijke financiering behelzen, of door (gezamenlijke) acties richting het rijk of Europese subsidies. Ook kan de provincie de regionale ontwikkeling of verduurzaming stimuleren door het beschikbaar stellen van alternatieve financiële instrumenten, zoals revolverende fondsen.

Om eigen beleid te kunnen voeren en een goede partner te zijn is een open huishouding voor de provincie essentieel. De ChristenUnie pleit voor de handhaving van een eigen provinciale belastingheffing. Provinciale belastingverhoging kan alleen als grote maatschappelijke opgaven aantoonbaar vragen om extra investeringen.

Om een ambitieus provinciaal beleid te kunnen financieren, zal de provincie zijn eigen organisatie zo efficiënt mogelijk moeten inrichten. Organisatorische samenwerking met gemeenten en andere provincies kan daar een belangrijke bijdrage in leveren.

De ChristenUnie wil dat de provincies zich als partner van de gemeente opstellen bij het op orde krijgen en houden van de gemeentelijke financiële huishouding. Dit is een houding van willen meedenken, adviseren en de eigen gemeentelijke verantwoordelijkheid blijven respecteren. Dit gaat verder dan het wettelijk financiële toezicht.

Concrete bouwstenen

- Een provincie die jaarlijks zorgt voor een, voor de bewoners inzichtelijke en toegankelijke begroting.
- Terughoudendheid bij het verhogen van de belastingdruk door het ophogen van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting.
- Een provincie als partner van de gemeente bij het op orde houden of krijgen van de financiële huishouding.

**Verkiezingsprogramma
Provinciale Staten van Zeeland**

**ChristenUnie Zeeland
Website: zeeland.christenunie.nl**

ChristenUnie

 Geef geloof een stem